

Wileńsko-krakowskie pasaże Witolda Hulewicza (22–23 października 2015 r.)

W dn. 22–23 października na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wileńskiego odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa poświęcona przypadającej w tym roku 120. rocznicy urodzin Witolda Hulewicza (1895–1941) — znanego w dwudziestoleciu międzywojennym poety, publicysty, tłumacza, krytyka literackiego i muzycznego. Organizatorami konferencji było Centrum Polonistyczne Uniwersytetu Wileńskiego, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Instytut Polski w Wilnie. Wzięło w niej udział 25 prelegentów z różnych ośrodków naukowych z kraju i za granicą (z Litwy, Polski i Francji).

Celem konferencji było przypomnienie różnych aspektów życia i twórczości tego niezwykle, wszechstronnie uzdolnionego człowieka, wielkiego patrioty polskiego. Termin muzyczny “pasaże”, który oznacza “szybkie następstwo dźwięków, zwykle należących do jednego akordu”, pojawił się w temacie konferencji nieprzypadkowo. Jego życie i twórczość można porównać do gamy dźwięków, podporządkowanej jednemu wyraźnemu “akordowi” — sztuce z najwyższej półki.

Witold Hulewicz był synem ziemi wielkopolskiej (urodził się w 1895 r. jako poddany pruski), tu też rozpoczął swoją karierę literacką jako współpracownik “Zdroju” (1917), organu ekspresjonistów poznańskich, założonego przez Stanisława Przybyszewskiego oraz brata, Jerzego Hulewicza. Dalsze jego losy były związane z Warszawą, gdzie od 1922 roku m.in. popularyzował współczesną poezję niemiecką, w tym mało wtedy znanego Rainera Marii Rilkego, którego później poznał osobiście w Szwajcarii. Założył tu Instytut Wydawniczy “Aurion”. W Warszawie też zakończył swój krótki, ale jakże treściwy żywot. Jako kierownik działu literackiego Radia Polskiego (1935–1939) oraz wydawca pisma konspiracyjnego “Polska żyje” (1939–1941), został aresztowany przez gestapo. Po ciężkich torturach został rozstrzelany na Pawiaku w 1941 r.

W życiorysie W. Hulewicza najciekawszym i najpłodniejszym był okres wileński, obejmujący lata 1925–1935. Oprócz rocznicy urodzin, w tym roku minęła właśnie 90. rocznica jego przyjazdu do Wilna, co miało decydujące znaczenie dla ożywienia się życia kulturalnego miasta. Nic więc dziwnego, że na miejsce konferencji wybrano Wilno, które W. Hulewicz “kochał miłością niezwykłą”, jak wspominała jego córka Agnieszka Hulewicz-Feillowa i któremu poświęcił swój tomik poetycki *Miasto pod chmurami* (1931). Poza własną działalnością literacką (warto tu przypomnieć o powieści biograficznej o L. Beethovenie *Przybłąda Boży*, 1927), tłumaczył poezję niemiecką i francuską, redagował “Tygodnik Wileński” (1925), współpracował z gazetami: “Dziennik Wileński”, “Kurier Wileński”, “Źródła Mocy”, “Alma Mater Vilnensis”. W 1925 r. zachęcił do przyjazdu do Wilna trupę warszawskiego teatru “Reduta” (kierownik — Juliusz Osterwa), przez rok był jej kierownikiem lite-

rackim” (1925–1926). W. Hulewicz był też pomysłodawcą i organizatorem prężnie działającego klubu literackiego “Środy Literackie” (od 1927 r.) w Celi Konrada, sekretarzem i wiceprezesem Wileńskiego Oddziału Związku Zawodowym Literatów Polskich oraz uczestnikiem kabaretu satyryczno-literackiego “Smorgonia”. Nie był to jeszcze pełny wachlarz jego działalności, bowiem w tym okresie autor tomiku *Miasta pod chmurami* zajmował się też teorią przekładu (napisał rozprawę *Polski Faust*, 1926) oraz sztuką radiową. Był dyrektorem rozgłośni Radia Wileńskiego (od 1928 r. — na antenie ogólnopolskiej), twórcą pierwszego słuchowiska radiowego *Pogrzeb Kiejstuta* (1928). Jak się wydaje, sztuka radiowa była najbliższa jego sercu — od 1935 r. w Warszawie popularyzował teorię *Teatru Wyobraźni*.

Właśnie te, jakże różnorodne, aspekty działalności Witolda Hulewicza były obiektem badań naukowców, którzy wzięli udział w konferencji. Byli wśród badacze dobrze znani w Wilnie, tacy jak np. prof. dr hab. Tadeusz Bujnicki, który wygłosił referat pt. *Humorystyczne teksty Witolda Hulewicza (wokół Smorgonii i radiowej Kukulki Wileńskiej)*, czy prof. dr hab. Maria Ankudowicz-Bieńkowska z Olsztyna, wnuczka Władysława Kalinowskiego, dyrektora znanego chóru wileńskiego “Echo”, która opowiedziała — ilustrując swoje wystąpienie materiałami archiwalnymi ze zbiorów rodzinnych — o kontaktach dziadka z dyrektorem Radia Wileńskiego. Częstym gościem konferencji wileńskich jest prof. dr hab. Jagoda Hernik-Spalińska z Instytutu Sztuki PAN z Warszawy, która tym razem opowiedziała o roli Hulewicza jako organizatora klubu literackiego (*Jak Witold Hulewicz wyprzedził i zatrzymał czas. Fenomen “Śród Literackich”*). Dobrze znana ze swoich zainteresowań życiem kulturalnym w międzywojennym Wilnie jest też prof. dr hab. Mirosława Kozłowska ze Szczecina. Jej tekst (wprawdzie odczytany w zastępstwie autorki) pt. *Na straponienie i przed mikrofonem. Okoloteatralna działalność Witolda Hulewicza* spotkał się z dużym zainteresowaniem. Pomimo swojej wszechstronności zainteresowań oraz niezwyklej kultury osobistej, Hulewicz jako “przybysz z Wielkopolski” nie miał w Wilnie łatwego życia. Środowisko wileńskie, zamknięte i konserwatywne, nie lubiło “galileuszy z Kongresowy”, z nieufnością witało wszelkie nowości kulturalne (takie jak np. transmitowanie Mszy świętych przez radio), dlatego był zmuszony do prowadzenia polemik na łamach prasy lokalnej z wpływowymi autochtonami, takimi jak np. publicysta dziennika “Słowo” Czesław Jankowski czy jego redaktor Stanisław Mackiewicz-Cat. Tej dość ostrej walce o “rząd dusz” w Wilnie były poświęcone wystąpienia niżej podpisanej (*Czesław Jankowski kontra Witold Hulewicz, czyli o “tutejszych” i “przybyszach”*) oraz prof. dra hab. Józefa Poklewskiego z Torunia (*Napaść redakcji wileńskiego “Słowa” na Witolda Hulewicza*). Świetnym uzupełnieniem do tych dwóch referatów była charakterystyka działalności publicystycznej W. Hulewicza w okresie wileńskim, którą przedstawiła dr Teresa Dalecka z Centrum Polonistycznego Uniwersytetu Wileńskiego. Tego samego okresu dotyczył też referat dr Agnieszki Kani z Kielc, która wygłosiła referat *Współpraca artystyczna*

z *Witoldem Hulewiczem we wspomnieniach Ferdynanda Ruszczyca i Stanisława Lorentza*. Temat związany z poszukiwaniem zbieżnych wątków w poezji W. Hulewicza i ekspresjonistów litewskich podjął w swoim wystąpieniu prof. dr hab. Algis Kalėda, kierownik Centrum Polonistycznego Uniwersytetu Wileńskiego.

Rodzinną Wielkopolskę Hulewicza podczas konferencji reprezentowała dr Katarzyna Szewczyk-Haake z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, która przedstawiła konteksty europejskie (głównie niemieckie) w jego zbiorze szkiców *Plomień w garści*. Charakterystyce przyjaźni z poetą austriackim Rainerem Marią Rilkiem dotyczył referat dra Michała Ceglarka z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Prawie jedna trzecia wystąpień gości konferencyjnych była poświęcona działalności muzycznej (ściślej — “muzyczności” jego poezji) i radiowej W. Hulewicz. Tak np. prof. Dominique Porębska-Quasnik z Paryża wygłosiła referat *Wędrowna dusza Witolda Hulewicza w muzyczny świat przenikając*, a mgr Karolina Mytkowska z Uniwersytetu Jagiellońskiego — *Muzyczna przestrzeń twórczości Witolda Hulewicza*. Prof. dr hab. Andrzej Hejmej z tegoż uniwersytetu, pomysłodawca konferencji, przedstawił referat pt. *Dźwięk — doświadczenie akustyczne — nowoczesność. Witolda Hulewicza “słuchanie kultury*. Kilka referatów, przygotowanych przez doktorantów z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu Łódzkiego, dotyczyła teorii słuchowisk radiowych, np. *Przemiana niewidzialnego “w widzialne”. Sposoby kreacji świata przedstawionego w słuchowiskach radiowych według Witolda Hulewicza* (Edyta Kilian, UJ), *Witolda Hulewicz marzenia monocentryczne, czyli o roli i możliwościach muzyki i dźwięków w słuchowisku radiowym* (Joanna Bachura-Wojtasik, UŁ).

Doskonałym uzupełnieniem dwudniowej konferencji była projekcja filmu biograficznego pt. *Inny. Życie Witolda Hulewicza* (Polska-Niemcy, 2003) w reżyserii Agnieszki Karaś. Współautorem scenariusza jest jej ojciec, Romuald Karaś, laureat nagród literackich, autor wielu książek. Zdjęcia zrealizował znany niemiecki operator, Kai von Westerman, współpracujący przy produkcji filmów fabularnych i dokumentalnych. W filmie wykorzystane zostały przedwojenne materiały archiwalne oraz wywiady ze znanymi literatami, naukowcami (np. Czesławem Miłoszem, Ireną Sławińską), którzy dzielili się swoimi wspomnieniami o W. Hulewicu.

Materiały konferencji zostaną wydane w Krakowie w formie pracy zbiorowej, mają się ukazać w przyszłym roku.

Irena Fedorovič
Uniwersytet Wileński
Październik 2015 r.